

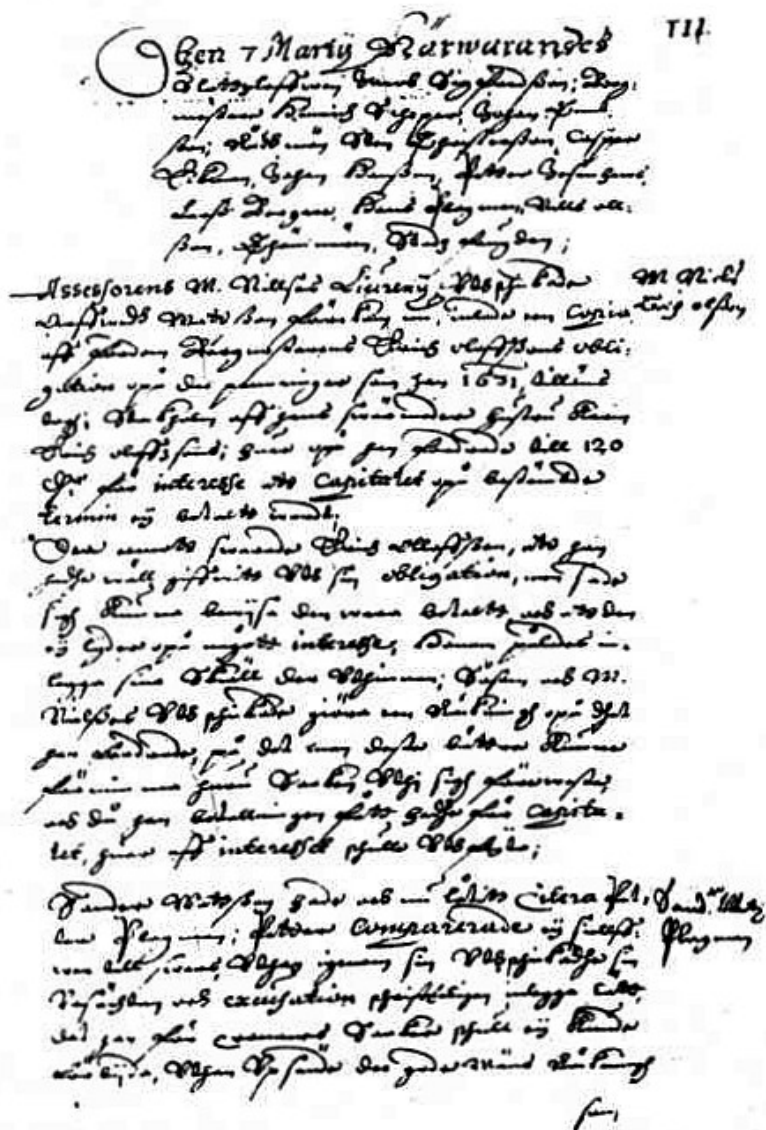
Tuomiokirjojen tutkiminen

Sukututkijan peruslähteinä pidetään yleensä kirkollisia asiakirjoja sekä verotuslähteitä. Itse luen kuitenkin tuomiokirjat mitä suurimmassa määrin peruslähteeksi. Niiden antama tietomäärä on siksi valtava. Niiden avulla on mahdollista löytää esivanhempia, joita muista lähteistä ei löydy. Lisäksi ne kertovat elämän koko laajasta kirjosta. Oikeuden pöytäkirjoja on säilynyt pääsääntöisesti 1620-luvun alusta tähän päivään. Alioikeuksien oli Turun hovioikeuden (Höglovlig Konglig Hoffrätt i Åbo) perustamisen 1623 jälkeen lähetettävä pöytäkirjansa sinne tarkastettavaksi vuosittain, joten yleensä joko tuomiokunnan oma konseptikappale tai hovioikeuden renovoitu kappale on säilynyt. Tarkoituksena ei ole tutustua tuomiokirjojen sisältöön, vaan siihen, miten niitä tutkitaan. Käsialan tuntemus kehittyty lukiessa, mutta joitakin yleisiä perussääntöjä on toki olemassa.

Tuomiokirjat on sidottu tuomiokunnittain. Tuomiokuntaan kuului useampia kärjäkuntia, joten arkistoluettelointa tutkivalle löytyy vastaus kysymykseen, missä tuomiokunnassa haettu pitäjä on. Käräjiä istuttiin 2–3 (vinterting, sommaring, hösting) kertaa vuodessa, joten samalta vuodelta on joka kärjäkunnassa yhtä monet käräjät. Tuomiokirjassa (doombook) käräjien alkulehti säilyi miltei samanlaisena 1620-luvulta 1900-luvulle. Tekstin aloitus tapahtuu yleensä sivun vasenta laitaa sisentämällä ja muuta tekstiä suuremmilla kirjaimilla. Aloituskappaleessa kerrotaan käräjien päivä-

määrä (Anno...), tuomiokunta (domsaga), kärjäkunta (tingslag), istuntopaikka ja kruunun edustajan (yleensä kruununvouti - kronobefallningsman, kronofogde) sekä nimismiehen (länsman) nimi. Seuraavaksi tekstiä levennetään ja luetaan lautakunnassa (nämnden, nemnden) istuvat lautamiehet (nämndeman).

Varsinaisen tekstiosuuden alussa on usein maininta kärjäsaarnasta. Seuraavaksi luetaan hallitsijan antamat julistukset ja muut hallintoon liittyvät asiat. Usein myös nimismies kantaa tässä vaiheessa virkansa puolesta esim. salavuoteudessa (lönskaläge) olleita vastaan. Kärjäkuntaa yleisesti koskevat asiat käsitellään myös käräjien aluksi. Vas-

Käräjien alku erotetaan vasemman laidan syvennyksellä. Myös eri pitut on erotettu selkeästi toisistaan. KA, Turun raastuvuorokirja v. 1640, Mj ES 1536

ta kaiken tämän jälkeen siirrytään käsittelemään yhteisen kansan asioita. Eri jutut erotetaan toisistaan useimmiten tyhjällä rivivälillä. Yleinen merkintätapa on myös kauttaviivan tapainen merkki päättyvän jutun lopussa. Usein alkava juttu saa eteensä selvästi erottuvan suurikokoisen kirjaimen. Myös alkavan käräjäjutun ensimmäisen rivin sisennystä käytetään. Juokseva pykälänumerointi yleistyy vasta 1800-luvulla. Loppu riippuukin jo sitten kirjurin halusta koristella tekstiään. Pääsääntöisesti jutut on kuitenkin helppo erottaa toisistaan.

1600-luvun käräjät ovat ehkä helpoimpia käyttää, sillä niiden käsiala on selkeää ja ne ovat vain muutamien sivujen mittaisia. 1700-luvulla käräjät saattavat olla jopa tuhannen sivun pituisia ja käsialakin muuttuu. Riippuu tietenkin jokaisen hallitsemasta käsialasta ja kiinnostavasta ajankohdasta, mitä mieluiten tutkii. Mihän sitten kannattaa kiinnittää huomiota esi-isiä etsiessään, jotta heidät löytäisi? Ympäri Suomen oli käytössä sama kaava, kun tuomiokirjoja kirjoitettiin. Tämä pätee myös edellä esitettyyn aloitukseen. Käräjäjutun alusta löytyvät yleensä jutun toimijat, todistajat tulevat myöhemmin. Nimet on helppo erottaa muusta tekstistä silmäilemällä, sillä niitähän me tutkimme muutoinkin. Kantaja (kärände), eli se, joka on esittänyt haasteen, mainitaan ensin kotikylineen. Seuraavaksi mainitaan vastaaja (svärände), eli se, joka vastaa haasteeseen. Myös hänelle esitetään kotipaikka. Tuomiokirjoissa käytetään sukunimen tapaan talonnimeä monin paikoin myös Länsi-Suomessa (esim. Jacob Andersson Paavola i Korvis). 1800-luvulla rippikirjoihin merkittiin

tuomioita päivämäärineen, joten ne kannattaa vaikkapa tarkastaa ensin. Todistajat (vittne) mainitaan myös tunnustustietoineen. Tavallisia muita mainittuja henkilöitä ovat säätyläiset, joiden nimet kirjoitetaan kursivilla tai suurin kirjaimin (kyrkoherde, fändrich, comissar). Erisnimiä – olkootpa henkilön tai kylän – kannattaa siis seurata tarkkaan.

Sukulaisuussuhteet tulevat tuomiokirjoissa esille varsin usein. Käräjille tuotiin testamentit, pyydettiin perinnönjakoja (afvittring) ja perukirjoituksia (bo-uppteckning), otettiin sukulainen uudeksi isännäksi tai vaikkapa estettiin josta kuta todistamasta (jäfva) vetoamalla sukulaisuuteen vastapuolen kanssa. Kannattaa ehdottomasti opetella ulkoa tavallisimmat sukulaisuussuhteet ruotsiksi, sillä tekstiä lukiessa ne erottuvat selvemmin ja kertovat, että on kyse sukulaisuudesta. Liitän loppuun lyhyen sanaston tavallisimmista esiintyvistä vieraista ja toistuvista sanoista. Luettelo ei ole kuitenkaan täydellinen. Sanojen tulkinta on myös omani ja vaillinainen. Käytän ruotsinkielisenä muotona 1600–1700-lukujen muotoja.

Käräjäjuttujen sanasto ja fraasit ovat melko vakiintuneita. Sanojen kirjoitusasu sitä vastoin ei. Tekstejä ei tarvitse lukea kauankaan, kun ne jo tulevat tutuksi. Kun tuomiokirjassa tulee vastaan sana, joka tuottaa hankaluuksia, se kannattaa kirjoittaa ylös. Turun maakunta-arkistossa on useita sanakirjoja, jotka helpottavat tulkittamista. Näistä sanoista voi muodostaa itselleen luettelon, jotta ne eivät tuottaisi hankaluutta jatkossa. Lakikieleen kuuluu runsaasti sellaisia sanoja, jotka löytyvät latinan ja vanhan virkaruotsin tai vieraiden sanojen sanakirjasta. On muistettava, että

vielä 1700-luvulla samalla sanalla voi olla suomeen käännettynä eri luonne kyseisestä käräjäjutusta riippuen. Ei siis pidä pitäytyä orjallisesti sanakirjan antamaan muotoon, vaan sanan on sovittava käännökseen.

Monet usein toistuvat sanat viittaavat siihen, että käräjäjutussa käsitellään jotain tiettyä asiaa. Useat tällaisista sanoista kirjoitetaan isommin kirjaimin kuin muut sanat, ja ovat miltei poikkeuksetta latinasta johdettuja. Esimerkkinä mainittakoon vaikkapa sana immission, joka tarkoittaa vahvistusta kruununtilan asumisoikeuteen. Tämän tyyppiset sanat oppii lukiessaan tekstejä. Mainitsen tässä yhteydessä myös lyhenteet. Ne toistuvat usein, ja kun ne on kerran oppinut, pelkkä silmäys riittää lukemaan kulloisenkin käkkyrän taakse kätkeytyvän merkityksen.

Entäpä kun EN OSAA LUKEA! Ei hätää. Kertaus on opintojen äiti! Mikäli juttu on pitkä, siitä voi ottaa yleensä valokopion. Vanhemmat tuomiokirjat ovat mikrofimillä suurimmaksi osaksi. Ongelmia aiheuttavat 1800-luvun paksut kirjat, joita ei voi kopioida niitä vahingoittamatta. Kopiota onkin jo huomattavasti helpompi tutkia rauhasa kotona. Alkuun pidemmän jutun tulkittamiseksi sen saattaa joutua lukemaan yli kymmenenkin kertaa. Vain osa sanoista aukeaa kerralla. Kirjaa ne paperille ja täytä aukot myöhemmin. Se onnistuu! Ja tuomiokirjojen lukeminen kannattaa, sillä niiden anti on juuri sitä, mitä me jokainen toivoisimme löytävämme. Ennen kaikkea: Ei saa pelätä! En tiedä yhtään sukututkijaa, jonka tuomiokirjat olisivat nielaisleet pureksimatta.

TUOMIOKIRJA-SANASTOA

Advocat = hovioikeuden asianajaja	Förordnades = määrättiin suoritamaan (esim. katselmus)	Remitteras = siirtää/alistaa viranomaiselta toiselle
Afsades = julistettiin, päätettiin (tuomio)	Förplichtas = rangaista	Resolvera = päättää (tuomio)
Alnogen, Menige man = rahvas	Gårdzlegård = aita, aitaus	Resterande = puuttuva osa (esim. velasta)
Anbelangande = koskien jotakin	Hr = herra	Restituera = palauttaa
Antecessor = edeltäjä (isäntänä, avioliitossa)	Huius = edellisenä (viittaus päivämäärään)	Rättegång process = oikeudenkäynti
Beneinte, Remte = mainittu	Immission = vahvistettu asuminen oikeus kruununtilaan	Salig = autuas, edesmennyt
Besittnings rättighet = hallintaoikeus esim. kruununtilaan	Insinuera = esittää oikeudelle	Sententia = tuomio
Beslotts = päätettiin (tuomio)	Interessentter = jakoveljet/osakkaat	Sidstledne = edellisenä (viittaa päiväykseen)
Besvärä = valittaa	Intresse = korko	Stembning = haaste
Caution = takuut	Jordbok/refning extract = maa-kirjaote	Svedjeland = kaski
Cavera = taata	Klanderlös = jääväämättä (lainhuudosta)	Sväger = lanko
Contract = sopimus	Liquidation = lasku, kuitti	Svägerska = käly
Disposition = hallinta	Lösa ägendom = irtain omaisuus	Syn = katselmus (omistus, raja, kihlakunnan)
Den - Den 2. Februarii = päiväys	Manhaftig = miehuullinen (ali/upseerista)	Syneman = katselmusmies
Dir Kmt/Smr = kupari/hopeataalari	Mrk = markka (sakoissa)	Ting = käräjät
Doom = tuomio	Mullbete = laidun	Tings svarslöshet = ei saapunut vastaamaan oikeuteen
Efter aflagde ed = vannottuaan valan	Ofvanbemte = edellä mainittu	Utslag = päätös (tuomio)
Expenser = kulut	Ojäfvat = jääväämättä (todistajasta)	Wälbetrodde = hyvinluotettu (virkamiehestä)
Extraordinarie ting = ylimääräiset/välikäräjät	Opplysa = lainhuudattaa	Wälförständig = hyväymmärryksinen (virkamiehestä)
Fasta egendom = kiinteä omaisuus	Ordinarie ting = varsinaiset/lakimääräiset käräjät	Wällärd = hyvinoppinut (papista)
Fullmächich = valtuutettu	Parterne = osapuolet	Åker = pelto
Föredra rätten = kertoa oikeudelle	Praetention = vaade	Åktenskap = avioliitto
Förlikning = sovinto	Procurator = asianajaja (alioikeudessa)	Äng = niitty
	Protocoll = pöytäkirja	21 Cap. I Bygn.B. = lain kohta, jonka mukaan tuomio julistettiin
	Qvitens = kuitti	% = äyrin merkki